

УДК 007:304:659.3

ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙН

КОРЖЕНКО К.А.,
кандидат економічних наук, доцент
кафедри маркетингу,
Харківський торговельно-економічний
інститут

Стаття присвячена проблемам психологічного впливу інформаційної війни на підсвідомість, свідомість та поведінку людини за рахунок використання дезінформації, фальсифікації, візуального обману, розповсюдження недостовірних або викривлених повідомлень. У статті досліджено головні аспекти сучасного стану інформаційної безпеки України, обґрунтовано необхідність підвищення рівня ефективності інформаційної політики держави, визначено основні шляхи та методи удосконалення системи інформаційної безпеки та інформаційної політики. Основним завданням статті є аналіз прикладів внутрішніх та зовнішніх інформаційних війн, а також інформаційних атак на українське медійне поле. Автором запропоновано ефективні заходи щодо суттєвого зменшення рівня психологічного впливу інформаційної війни на свідомість громадян країни, виявлено та структуровано основні правила протидії ворожим маніпуляціям.

Ключові слова: психологічний вплив; інформаційна війна; маніпуляція; дезінформація; візуальний обман; вплив; безпека; інформація.

Статья посвящена проблемам психологического воздействия информационной войны на подсознание, сознание и поведение человека, за счет использования дезинформации, фальсификации, визуального обмана, распространение недостоверных или искаженных сообщений. В статье исследовано современное состояние информационной безопасности Украины, обосновано несовершенство государственной информационной политики, выделены основные методы усовершенствования информационной безопасности и информационной политики. Основной задачей статьи является анализ существующих примеров информационных атак на украинское медийное поле, а также внутренних и внешних информационных войн. Автором предложены эффективные меры защиты общественности от психологического воздействия информационной войны, выделены и структурированы основные правила противодействия враждебным манипуляциям.

Ключевые слова: психологическое воздействие; информационная война; манипуляция; дезинформация; визуальный обман; влияние; безопасность; информация.

This article is devoted to the problems of the psychological influence of information warfare on the subconscious, conscious and human behavior using disinformation, falsification, visual deception and distribution false or distorted messages. The article researches the current position of Ukraine's

informational security. The author justifies imperfectness of national information policy and allocates main methods of improving information security and information policy. The main objective of this work is analysis of existing information attacks on Ukrainian media field, as well as internal and external information warfare. The author has been suggested an effective measures to protect the public from the psychological impact of information warfare, identified and structured basic rules to resist the foe's manipulation.

Keywords: *psychological impact; information warfare; manipulation; disinformation; visual deception; influence; security; information.*

Постановка проблеми. Процеси глобальної інформатизації світу характеризуються відсутністю інформаційних кордонів, що створює сприятливі умови для обміну необмеженої за обсягами неконтрольованої інформації. Тому проблема захисту громадян нашої країни від отримання недостовірних або викривлених повідомлень, які здійснюють психологічне маніпулювання людською свідомістю, підсвідомістю та поведінкою стає все гострішою.

Необхідність розробки та реалізації на практиці ефективних методів та засобів виведення України з негативної інформаційної залежності обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах тотальної інформатизації суспільства, боротьба за владу і вплив все більше переходить із сфери збройного протистояння в інформаційну сферу. Не випадково значна кількість сучасних вчених досить широко застосовують у своїх працях термін «інформаційна війна». Певні результати дослідження цієї проблеми відображено у наукових працях В.Г. Криська [1], Г.Г. Почепцова [2], С.П. Расторгуєва [3], І.С. Руснака [4], В.Б. Толубка [5], Г.В. Певцова [6], В.К. Медведєва [7], О. Маруненко [8], І. Шаравова [9], В.А. Ліпкана [10], А. Зарубіна [11] тощо.

Мета статті. Основною метою статті визначено на основі результатів дослідження сучасного стану українського інформаційного простору, формулювання переліку ефективних заходів щодо захисту громадськості від психологічного впливу інформаційної війни, а також обґрунтування їх доцільного використання у майбутній перспективі. Аналіз існуючих прикладів інформаційних атак на українське медійне поле, а також внутрішніх та зовнішніх інформаційних війн, розглядається як основне завдання даного наукового дослідження. Базуючись на результатах проведеного аналізу, одним з пріоритетних завдань є розробка релевантних заходів, які спроможні протидіяти ворожому інформаційному наступу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Негативні передумови і трагічні наслідки останніх подій в Україні зруйнували цілісність і автономність країни. Тенденція перетворень та трансформацій переконливо свідчить про залучення нашої держави до широкомасштабної інформаційної війни. Потерпаючи від атак країни-агресора, що спрямовані на українські інформаційні ресурси, а через них і на свідомість населення, країна потребує нових більш рішучих методів та засобів протидії зовнішньому інформаційному наступу.

Інформаційний вплив на масову свідомість відіграє значну роль в сучасній гібридній війні. Іноді інформація призводить до більш руйнівних і трагічних наслідків, ніж фізичний напад. Певною мірою це обумовлюється різноманіттям

прийомів реалізації інформаційної агресії та її нематеріальною формою виразу. Відомо, що психологія людини миттєво реагує на реальні (фізичні) прояви небезпеки, які вона може відчувати або побачити. А от щодо інформаційного впливу, то людина не сприймає його як реальну загрозу, з якою необхідно боротися, тому він не викликає миттєвої реакції на захист.

Для набуття конкурентних переваг перед супротивником, інформаційна війна використовує такі прийоми, як: збір тактичної інформації, забезпечення безпеки власних інформаційних ресурсів, поширення пропаганди або дезінформації, щоб деморалізувати військо та населення ворога; підлив якості інформації супротивника і попередження можливості збору інформації супротивником.

Інтенсивність, масштабність та комплексність використання інформаційних прийомів спонукає вчених і практиків до як-найшвидшого пошуку відповіді на питання: «Як перемогти в інформаційній війні?».

Спираючись на довіру до засобів масової інформації та досить велику їх популярність у переважної більшості населення, у ХХ ст. було сплановано і проведено активні широкомасштабні дії різних засобів масової інформації не лише щодо формування певних настроїв і переконань населення, а і спроби впливу на моральний стан української армії та державних інституцій.

Значну роль у програмі переконання відіграє пропаганда «правильних цінностей та ідей» як через ЗМІ (телебачення, радіо, преса, інтернет), так і через розповсюдження агітаційних листівок, буклетів, брошур та плакатів. Такі засоби були дієвими завжди. Залишаються вони такими і тепер, за умов, якщо супротивник проводить одночасну «переконуючу роботу» як всередині країни, так і на ворожий території. Внутрішня інформаційна війна супроводжується використанням методів дезінформації, викривлення фактів, візуального обману та фальсифікації. Зовнішня боротьба, поряд із переліченими методами, використовує систематичні застереження противника у безнадійності чинення подальшого опору, наявності доказів про зраду союзників, викривлення відомих фактів тощо.

Яскравим прикладом може бути досить успішна робота під час другої світової війни радіостанції «Афродіта», яка належала Українській Повстанській армії. На радіостанції поширювалися різномовні летючки, з якими повстанці звертались до народів, що воювали в арміях протидорчих сторін, переконуючи, що вони віддають своє життя заради божевільних амбіцій тиранів. Саме завдяки роботі цього радіо до лав УПА переходили військові інших національностей, їх кількість коливалась у межах 20 тисяч. Незважаючи, що ті часи пройшли вже доволі давно, основна мета поширення пропагандистської продукції практично не змінилася. Змінилися лише методи, завдяки яким інформацію доносять у маси. В умовах активного розвитку інформаційних технологій та глобалізації світового ринку, держави-агресори мають змогу досягати своїх амбіційних цілей і без використання гарячої зброї. Відтепер для цього треба мати потужні медійні ресурси та вміння маніпулювати інформацією та свідомістю людей, на яких і спрямована дія цих ресурсів.

Переважає більшість країн, у залежності від форми режиму, веде різноманітні інформаційні війни задля досягнення певної конкретної мети. В країнах з авторитарним типом правління, основною ідеологією інформаційної

війни є збереження та зміцнення існуючих позицій влади, припинення можливих протиріч та інакомислень. Спільною рисою у роботі пропагандистських машин таких держав є дії, що спрямовані на формування у свідомості народу певного образу зовнішнього ворога, який ніби то заважає нормальному розвитку авторитарної країни. Для такого типу суспільства характерними є наступні засоби інформаційного впливу:

1. Пропаганда ідеалізації правлячого устрою шляхом повторення певних вербальних конструкцій, перерозподілу акцентів, переключення уваги та перекручування інформації безапеляційне запевнення громадян у тому, що політика існуючого режиму є найкращою.

2. Використання методів дезінформації, фальсифікації, хитрості, викривлення фактів, візуального обману, демагогії, маніпулювання, розповсюдження медіа-вірусів.

3. Максимальний контроль та обмеження альтернативних джерел інформації.

4. Для формування та підтримки «потрібної громадської думки і позиції» використання міцної агентурної мережі в інших країнах.

5. Створення шпигунської мережі, основним завданням якої є отримання інформації, що має дискредитувати в очах світу опонентів.

6. Підкуп авторитетних, впливових осіб, які є формальними або неформальними «лідерами думок» у різних галузях (політика, економіка, спорт, культура, мистецтво, торгівля, виробництво, медицина, громадський рух тощо). Авторитет лідерів є зручним інструментом маніпуляції, адже завдяки довірі до них значної кількості громадян, ці особи можуть легко переконувати, впливаючи на ставлення, думки та поведінку.

Головною метою інформаційних війн є формування сприятливого для гібридної війни морально-психологічного стану власного цивільного населення і військових та пригнічення морального стану населення і військ супротивника. Зазвичай задля цього на театрі військових дій проводиться інформаційно-психологічна спеціальна операція (ІпСО). Основною частиною цієї операції і є інформаційна війна.

В Україні протягом усього часу її незалежності, практично не проводилася адекватна державна політика в сфері безпеки в інформаційному просторі. Результатом стала слабкість нашого інформаційного простору, що значною мірою вплинуло на розвиток негативних тенденцій і подій у геополітичній, економічній, соціальній сферах держави та призвело до жахливих наслідків, зокрема – окупації Криму та війни на Донбасі.

Інформаційний простір України й досі є доволі вразливим, особливо, – для медіа-атак з боку інших держав. Наша країна, зазвичай програвала інформаційні війни, бо державний інформаційний простір було спрямовано виключно на обслуговування потреб української влади.

Беручи до уваги сучасний рівень та темпи подальшого розвитку інформаційних технологій, вважаємо, що у маніпуляційній інформаційній грі найефективнішими залишаються електронні засоби масової інформації. Переважно їх вплив буде здійснюватись через соціальні мережі, а також вірусний і медійний маркетинг (банерна і контекстна складові). Переваги розповсюдження пропаганди через мережу Інтернет обумовлені стрімкими

тенденціями розширення масштабів on-line-спілкування у порівнянні з безпосередніми комунікаціями. Крім того, більшість аудиторії, на яку орієнтований інформаційний вплив, є користувачами Інтернету, що збільшує вірогідність донесення «потрібних повідомлень». На нашу думку, важливими перевагами електронних засобів масових інформацій є: вільний доступ до джерела інформації, широка географічна розгалуженість «всесвітньої павутини», можливість оперативного оновлення інформації, інтенсивність впливу та динамічність змін.

Для того, щоб перемагати в інформаційній війні, державі потрібно не лише розробляти та впроваджувати оперативні методи інформаційного наступу та контрнаступу (миттєвість реакції знижує ризик ворожого маніпулювання), а і чинити опір інформаційним атакам через альтернативні, недержавні джерела інформації. Для захисту громадськості від психологічного впливу інформаційної війни, ми вважаємо ефективними наступні заходи, що орієнтовані на формування сприятливого морально-психологічного стану власного цивільного населення і військових, а саме:

- підвищення патріотизму населення шляхом проведення роз'яснювальних робіт, культурно-масових заходів, надання консультаційних послуг, допомоги та підтримки на всій території держави;

- жорсткий контроль ЗМІ щодо тематики, контексту та контенту повідомлень, які розповсюджуються. Заборона доступу трансляції іноземних і національних ЗМІ, що висвітлюють антипатріотичну позицію, викривлюють факти, дезінформують та свідомо маніпулюють громадською думкою, чим наносять (або можуть нанести) державі значні психологічні та фізичні збитки;

- піднесення ролі освіти та обізнаності громадян про важливі історичні факти та події, що спрямовані на формування відчуття гордості за свою країну, гідності та національної єдності;

- посилення вольового духу армії та служб безпеки населення;

- посилення конспірації та конфіденційності передачі важливої секретної інформації та обмеження доступу до неї.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Спираючись на результати аналізу інформаційних джерел щодо особливостей інформаційної війни, автором запропоновано низку найбільш ефективних заходів для запобігання руйнівному впливу інформаційної війни на масову свідомість; на основі проведеного дослідження виділено основні правила протидії ворожим маніпуляціям, а саме:

- при отриманні інформації, необхідно спочатку ще раз проаналізувати її достовірність;

- тільки критичне сприйняття будь-якої інформації зменшує ризики бути жертвою маніпуляцій;

- інформація, яка апелює до емоцій – може бути звичайною маніпуляцією, адже під дією емоцій людині важче критично оцінити ситуацію;

- для отримання більш об'єктивної інформації необхідно користуватися різними джерелами інформації, адже в умовах інформаційної війни неупередженість ЗМІ суттєво знижується;

- для якісного аналізу різних потоків інформації, варто дослухатися до думки аналітиків, які вже довели свою здатність надавати реалістичні прогнози

та аналізи. Іноді коментарі журналістів і аналітиків є більш важливими, ніж зміст деякої інформації. Проте, варто розуміти, що вони теж помиляються;

– фільтруйте свій інформаційний простір. Доволі часто ЗМІ вдаються до псевдо сенсаційних повідомлень задля того, щоб підвищити власні рейтинги серед споживачів інформації;

– будьте відповідальними і пильними, розповсюджуйте тільки правдиву та об'єктивну інформацію серед своїх друзів, знайомих та колег;

– не будьте байдужими. Наразі поширеною є думка, що всі кажуть неправду та всі ЗМІ є пропагандистськими рупорами своїх хазяїв, а не медійним майданчиком. Треба пам'ятати, що ми самі створюємо свою реальність.

Література:

1. Крысько В.Г. Секреты психологической войны (цели, задачи, методы, формы, опыт) / В.Г. Крысько; под. ред. А.Е. Тараса. – Минск: Харвест, 1999. – 448 с.
2. Почепцов Г.Г. Информационные войны / Г.Г. Почепцов. – К.: Ваклер, 2000. – 576 с.
3. Расторгуев С.П. Информационная война. – М.: Радио и связь, 1999. – 416 с.
4. Руснак І.С. Розвиток форм і способів ведення інформаційної боротьби на сучасному етапі / І.С. Руснак, В.М. Телелим // Наука і оборона. – 2000. – № 2. – С. 18–23.
5. Толубко В.Б. Інформаційна боротьба (концептуальні, теоретичні, технологічні аспекти): монографія / В.Б. Толубко. – К.: НАОУ, 2003. – 320 с.
6. Певцов Г.В. Інформаційна безпека у військовій сфері: проблеми, методологія, система забезпечення: монографія / Г.В. Певцов, С.В. Залкін, С.О. Сідченко, К.І. Хударковський. – Х.: Цифрова друкарня, 2013. – 272 с.
7. Медведев В.К. Сучасна інформаційна війна та її обрис / В.К. Медведев, Ю.Ф. Кучеренко, Р.М. Гузько // Системи озброєння і військова техніка. – 2008. – № 1. – С. 52–54.
8. Маруненко О. Зовнішні і внутрішні інформаційні війни у медійному просторі України / О. Маруненко // Освіта регіону. Політологія, психологія, комунікації. Український науковий журнал. – 2011. – № 4. – 92 с.
9. Шаравов И. К вопросу об информационной войне и информационном оружии // Зарубежное военное обозрение – 2002. – Вып. № 10. – С. 3–5.
10. Ліпкан В.А. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції / Ю.С. Максименко, В.М. Желіховський. – К.: КНТ, 2006. – 280 с.
11. Зарубин А. Феномен гражданской войны / А. Зарубин // Историческое наследие Крыма. – 2003. – № 2. – С. 23–28.

Under the conditions of current hybrid warfare the information affects on people's consciousness significantly. Sometimes the information leads into destructive and tragically results more than physical attack. The resent status of Ukrainian information space encourages developing the list of effective evens to protect the

public from a psychological influence of information warfare and to justify the relevant application in the future. According to that, the creation of the relevant events which are capable to counter against the enemy's informational attack would become a priority.

This article is devoted to the problems of the psychological influence of information warfare on the subconscious, conscious and human behavior using disinformation, falsification, and visual deception and distribution false or distorted messages.

The article researches the current position of Ukraine's informational security. The author justifies imperfectness of national information policy and allocates main methods of improving information security and information policy. The main objective of this work is analysis of existing information attacks on Ukrainian media field, as well as internal and external information warfare. The author has been suggested an effective measures to protect the public from the psychological impact of information warfare, identified and structured basic rules to resist the foe's manipulation.

The main goal of information warfare is to develop an uncomfortable emotional and psychological state for the civil population and for the army of the contradictor.

To become a winner nation needs to create and to implement the operative methods of information attacks and counterattacks because an instant reaction reduces the risk of enemy's manipulation. And to fight back by using the alternative and private information sources.

To protect public from psychological impact of information warfare would be successful to use the following methods: increasing the people's patriotism, conducting a meticulous control of mass-media activities; raising the public education and comprehension in historical facts and events; developing the dignity and national unity; strengthening the willed spirit of the army and public security; escalating the constipation and confidentiality of essential secret information.